

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Цвета Йорданова Зафирова, д.у. в Икономически университет - Варна на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки*, професионално направление 3.7 *Администрация и управление* докторска програма „*Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)*“

Автор: Валерия Веселинова Николова

Тема: „Система от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България“

Научен ръководител: проф. Антония Димова, д.м.

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р-109-194 от 28.04.2022 г. на Ректора на Медицинския университет „Проф.д-р Параскев Стоянов“ (МУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Система от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки.*, професионално направление 3.7 *Администрация и управление* докторска програма „*Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)*“. Автор на дисертационния труд е Валерия Веселинова Николова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ с научен ръководител проф. Антония Димова, д.м. от МУ-Варна.

Представеният от Валерия Николова комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на МУ „Проф. д-р П.Стоянов“ и включва следните документи:

- Заявление до Ректора на МУ за разкриване на процедурата по защита;
- автобиография;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС „магистър“)

- заповеди за зачисляване и за отчисляване в докторантура;
- протоколи за издържани докторантски минимума;
- протокол от катедрен съвет, свързан с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- копия на научните публикации;
- сертификати за участие в конференции и за курс по управление на качеството в здравеопазването;
- декларация за оригиналност на дисертационния труд;
- декларация за достоверност на представените документи за защита;
- декларация за регистрация на профили в научни бази данни.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Валерия Николова завършва бакалавърска степен по „Здравен мениджмънт“ през 2012 г. и магистърска степен по „Фармацевтичен мениджмънт“ през 2015 г. в МУ „Проф.д-р П.Стоянов“ - Варна. След завършването си е работила като медицински представител в „АВО Pharma“ до 2016 г. и организатор учебни планове и програми в МУ „Проф.д-р П.Стоянов“ - Варна до 2017 г., когато печели конкурс за асистент в катедра „Икономика и управление на здравеопазването“.

През 2019 г. е зачислена като редовен докторант в докторска програма „*Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)*“, а в 2022 г. е отчислена с право на защита. Водила е семинарни занятия по учебните дисциплини *Теория на управлението, Въведение в здравния мениджмънт, Организация на здравната система, Управление на качеството в здравеопазването, Управление на промяната в здравеопазването, Управление на човешките ресурси, Организационно поведение и лидерство* в специалностите „Здравен мениджмънт“, „Здравен мениджмънт и медико-социални грижи“, „Фармацевтичен мениджмънт и грижи“, „Оптометрист“, „Управление на здравните грижи“, „Информационни технологии в здравеопазването и здравните грижи“ и други специалности в образователно-квалификационните степени „бакалавър“ и „магистър“.

Владее английски език ниво В1. Член е на Българското научно дружество по обществено здраве.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Управлението на качеството на здравеопазването в България е проблем, който съществува от много години. Той е особено актуален понастоящем, когато пазарните отношения се развиват с бързи темпове в отрасъла. За да бъдат постигнати желаните здравни резултати, качеството трябва да бъде адекватно управлявано. Основата на това управление е създаването на система от показатели за измерване и оценка. Тя ще помогне за вземането на подходящи управленски решения за осигуряване на качествени здравни услуги за цялото население.

Посочените аргументи определят степента на значимост на избраната от докторантката тема. Липсата на подобни цялостни изследвания, които да са свързани със систематичност на измерването и оценката на качеството на здравеопазването в България е провокирала научния и приложен интерес на Валерия Николова.

Актуалността е аргументирана достатъчно задълбочено, като ясно е показан научно-изследователският проблем. Решаването на поставените задачи на изследването е с насоченост към постигане на целта на дисертационния труд – *„да се създаде система от критерии и индикатори за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България, която да осигурява по систематичен и целесъобразен начин необходимата за ефективното управление на качеството информация на национално ниво и на нивото на лечебните заведения и да удовлетворява информационните потребности на пациентите, медицинските специалисти и обществото като цяло“*.

4. Познаване на проблема

Валерия Николова демонстрира отлично познаване на изследователския проблем както с ясно формулираната и обоснована изследователска теза, така и със структурата и съдържанието на дисертацията. Темата на дисертационния труд е формулирана точно и е адекватна на тезата, предмета, обекта, целите и задачите на изследването.

Прави впечатление високата степен на познаване на научната литература по изследваната проблематика и съдържанието на актуалните нормативни документи, както и методите и подходите за научни изследвания.

5. Методика на изследването

Избраният подход и методика на изследването позволяват постигането на изследователската цел и решаването на поставените в дисертационния труд задачи. Като се има предвид структурата на изложението, те са подходящо подбрани и използвани в него. Освен това, при доказването на основната теза на дисертацията, е приложен и социологически метод за изследване на нагласите, възприятията и

информационните потребности на гражданите и на медицинските професионалисти по отношение на измерването и оценката на качеството в зависимост от конкретните задачи.

Проучени са въпроси от теоретичен и методологичен характер. Авторката на дисертационния труд показва отлични умения да анализира, да систематизира и оценява.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран във въведение, четири глави, заключение, списък на използваната литература и 8 приложения с общ обем от 182 страници. В библиографията са включени 147 литературни източника и 28 нормативни документа. Основният текст (130 страници) съдържа 26 таблици и 32 фигури. Изхождайки от посоченото общо представяне на обема и структурата на дисертационния труд, същият напълно отговаря и съответства на изискванията на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

Отделните раздели (глави и параграфи) са изведени в логическа последователност и обслужват целта да се разработи и предложи система от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България. Цитирането е коректно, стилът е научен.

Въведението съдържа всички необходими и изискуеми компоненти, които са добре формулирани и логически издържани. Доказани са актуалността и значимостта на изследваната тематика. Предметът, обектът и задачите на изследването са логично обвързани с поставената цел и Валерия Николова се придържа към тях в разработения дисертационен труд. Формулираните ограничения прецизират обхвата, съдържанието и приложените методи в изследването.

Оценявам като удачен избора на теоретичен фундамент, представен **в първа глава**. Обработена е достатъчна по обем специализирана литература, като синтезирано са изведени най-важните тълкувания, отразяващи предмета на изследването. Изяснени са основните концепции за качеството на и в здравеопазването, ясно са разграничени нивата при дефинирането му. Измерителите на качеството на медицинската помощ са систематизирани и класифицирани по различни класификационни признаци. Особено внимание е обърнато на инструментариума за измерване и оценка на качеството на здравеопазването в международен аспект, като авторката демонстрира отлични познания на специализираната литература в областта и възможности за формулиране на изводи и обобщения.

Във **втора глава** са показани резултатите от анализа на нормативно-правната уредба в областта, като те са систематизирани по различни критерии. Проучени са практиките за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България, като са проследени в исторически аспект. Направена е оценка на съществуващото понастоящем въз основа на анализ на общодостъпни национални и международни бази данни, за да се систематизират наличните данни по неговите елементи и да се изведат проблемните области. В резултат на това са изведени два основни проблема в тази област – оскъдност и съмнения за неточност на наличната информация, като авторката изразява обосновани критични становища по изследваната проблематика.

Докторантката в **трета глава** прилага на практика избрания изследователски инструментариум за конкретния обект, извършвайки две социологически проучвания. Първото е на гражданите относно становището им за качеството на здравеопазване в България и потребността им от информация за нейното измерване и оценка. Акцентът на второто, освен становището на медицинските професионалисти за качеството на нашето здравеопазване, е върху измерителите, които трябва да бъдат използвани за оценката на здравната ни система. Валерия Николова показва умения да оформя и представя логично и нагледно резултатите от изследването, да прави обобщения и да аргументира практически препоръки. Приложените успешно методи за анализ и оценка показват сериозни познания в областта.

Съвместяването на различни социологически проучвания в направеното изследване е гаранция за достоверността на получените резултати, на основата на които са изведени обобщения, систематизирани в три групи: оценка на качеството на здравеопазване, измерители на качеството и нагласи към измерването на качеството. Това придава на формулираните изводи практическа насоченост и приложимост, което е принос на докторантката.

В **четвърта глава** авторката, в резултат от анализа на специализираната литература и нормативно-правната уредба в областта, представя концептуален модел на системата от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България, както и индикатори, систематизирани по елементи и критерии за качество. Доказана е възможността да се правят промени в измерителите на качеството в зависимост от потребностите, без да се променя целостта и систематичността на оценката му. Предложен е подход за внедряване на концептуалния модел в здравната ни система, което доказва неговата практическа приложимост.

В **Заключението** са изведени ползите от получените резултати в дисертационния труд и е аргументиран изводът, че за изграждането на ефективна система от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България и за успешното ѝ въвеждане в практиката е необходимо да бъдат ангажирани като участници в този процес широк кръг от заинтересоване страни.

Като **обобщение** може да се посочи, че дисертационният труд на Валерия Николова има характер на завършено научно изследване на актуален и значим проблем за българската практика в управлението на здравеопазването, като за решаването му се предлага аргументирана система от показатели за измерване и оценка на здравеопазването в България съобразно специфичните особености на отрасъла.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Основните приносни моменти в дисертационния труд на Валерия Николова могат да бъдат определени като научни и научно-приложни. Те представляват доразвитие и дообогатяване на методологията за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България.

А. Научни приноси

- Доразвита е теорията за качеството на здравеопазването чрез нови систематизации, класификации, връзки и зависимости между различни понятия, свързани с различните нива на дефинирането им.

- На основата на класическите и съвременните концепции, националните и световните практики и нормативно-правната уредба в областта е разработен концептуален модел на система от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България и индикатори за измерване на всеки елемент.

Б. Научно-приложни приноси

- В резултат на проведени емпирични изследвания сред гражданите и медицинските професионалисти за качеството на здравеопазването в България са определени техните възприятия и нагласи за измерването му и са установени потребностите им от информация.

- Оценени са възможностите за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България и е обоснована потребността от промяна, адекватна на средата.

- Предложени са препоръки, както от методичен характер, така и практико-приложни, за внедряване на системата за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България.

Посочените приноси отразяват реално основните постижения и резултати в дисертационния труд на Валерия Николова.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила копия на 3 броя публикации – 1 статия и 2 доклада, вкл. 1 – от международна конференция в Любляна (Словения). Приложените публикации отразяват резултатите, постигнати в изследванията ѝ и са по проблемите, свързани с дисертационния труд.

9. Лично участие на докторантката

Докторантката е приложила и изискваната от ППЗРАСРБ декларация за оригиналност на получените резултати. Съдържанието на дисертационния труд и това на автореферата потвърждават, че същите са самостоятелно дело на авторката.

10. Автореферат

Авторефератът е в обем 41 стр. и съответства на съдържанието на дисертационния труд. Той представя в синтезиран вид изпълненото от докторантката научно изследване и постигнатите резултати от него. Авторефератът отговаря напълно на изискванията, като е съобразен с правилата за структурата и съдържанието му.

11. Критични забележки и препоръки

Към авторката на дисертационния труд имам някои **бележки и препоръки**, които не омаловажават постигнатите от нея резултати. Те биха били полезни за нейните бъдещи изследвания.

- При изясняване на теоретичните основи на качеството в здравеопазването би трябвало становищата на различните учени да се подредени хронологично, за да се проследи еволюцията им както в чуждата, така и в нашата специализирана литература. Освен това е необходимо да има и по-ясно изразена авторова позиция.

- При социологическите проучвания е препоръчително да има предварително формулирани работни хипотези, които да бъдат потвърдени или отхвърлени с резултатите от анкетите.

Към докторантката имам следните **въпроси**:

- Къде е мястото и ролята на икономистите с експертиза по здравна икономика и мениджмънт в определянето на системата от показатели за измерване и оценка на качеството на здравеопазване в България? Ще има ли, според вас, разлика в становищата им в сравнение с тези на медицинските професионалисти?

- Резултатите от емпиричното изследване сред т.нар. „граждани“ и изводите от него биха ли се променили съществено, ако профилът на респондентите беше със значително по-голям процент живеещи на село, а не само 4.7% от всички?

- Към кой от дефинираните от вас „елементи на качеството“ отнасяте високия професионализъм на лекарския персонал, определящ избора на лечебно заведение от потенциалните пациенти?

12. Лични впечатления

Не познавам лично докторантката. Впечатленията ми за нея са от предоставените материали по конкурса.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчително е резултатите от научно-изследователска работа на Валерия Николова да намерят още по-голямо присъствие в международни форуми и издания, като част от тях да са реферирани и индексирани в световноизвестните бази данни с научна информация *Scopus* и *WoS*. Това ще ѝ осигури по-голяма известност сред научната общност и практиката в областта на организацията и управлението на здравеопазването.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложение на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ „Проф. д-р П.Стоянов“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Валерия Николова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност *„Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“* като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Валерия Веселинова Николова в област на висше образование: 3. *Социални, стопански и правни науки*, професионално направление 3.7 *Администрация и управление* докторска

програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването“).

10.06.2022 г.

Рецензент:.....

(проф. Цвета Зафирова, д.у.)